

تاشينك
ارمنيجه يومى سياسى غزته
صاحب امتياز: هراير ماموريان
"TACHINK"
JOURNAL ARMÉNIEN
QUOTIDIEN
SMYRNE
Directeur - Rédacteur en chef
H. MAMOURIAN
10 ՓԱՐԱ

ԴԱՇԻՆԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	ՏՐԺ.	ՎԵՑ	Դ
ԻՋՄԻՐ	50	40	20
ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԳԱՒԱՐ	50	40	
ՍՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	25	15	40

Ձեռագրակալած ձեռագիրք եւ չեն տրուի

ՏԵՐՈՐԵՆ - ԽԱՐԱԳՐԱԳՈՒՆ
Հ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

10 ՓԱՐԱ

ՀԱՅԵԼԵԾՆ ՄԱՅ

Հինգշաբթի օր թուրք վարժապետանոցի հիմնարկության առթիւ շէնքին հիմնաքարը կը դրուէր ի Քարանթինա:

Այս առթիւ մասնաւոր հրահանգներով ներկայ գտնուեցան հիմնարկէքի հանգէսին կառավարական, զինուորական եւ կրօնական պաշտօնեաներ, ինչպէս նաեւ օտար հասարակութեանց կրօնական պետերը, նախագահութեամբ նախանգրիւ կուսակալ Վահմ. Բաշմի պէյի:

Մինչդեռ աշխարհ պատերազմի մէջ է, մընչդեռ օսմանեան քաջարի զինուորները կը կուսին հայրենեաց համար, եւ արիւարար պարտութեան ու փախուստի կը մատնեն թշնամին, հաւ քաղաքակրթութեան եւ զարգացման գործը լսիկ մնչիկ յառաջ կը առնուի, եւ մինչ ամիս մը առաջ ի Պարտաքը կը բացուէր թուրք իշխան սեռի յատուկ վարժուհի հիմնոց մը, առաջի օր ալ ի Քարանթինա հիմնարկէքի առաջին քարը կը դրուէր թուրք վարժապետանոցին:

Այս գեղեցիկ ձեռնարկութիւնները իզմիրի ժողովուրդը կը պարտի ուղղակի իր Վահմ. կուսակալին, որ մասնաւոր գործունէութեամբ մը եւ սեւեռեալ գործադիր մը ունի, շինութիւններու, սրահ ու միայն պիտի ապրուստանան ու հրահանգները կը կատարէ իզմիրի նորահաս սեւրուցին, այլ նաեւ պիտի բարեկարգեն իզմիրի քաղաքն, որ մինչեւ այսօր, հակառակ թուրքի մայրաքաղաքին յետոյ առաջին ծովափնայ վաճառական քաղաքն ըլլալուն, գրեթէ լքուած էր, գրեթէ անտես անուամբ եւ եկող գացող կուսակալներէն ու մին ուղած էր քաղաքին գեղեցկութեան համար, ձեռնարկ մը ընել:

Այս մասին իզմիրցիներ կրօնատաղարտ է իր Վահմ. կուսակալին, որովհետեւ մէջտեղն են այն ամեն փափախութիւններն, որոնք հեղուհեղ սկսան ի գործ դրուիլ, Բաշմի պէյի իզմիր սաք գրած օրէն սկսեալ վկայ, կառավարութեան առջեւ յարգարած պարտքը, քաղաքին մէջ հոս ու հոն բացուած հրապարակահոսն ու փողոցները, հիմնարկուած զանազան շէնքերն ու հիւանդանոցները, վարժապետանոցները, եւ մօտեւա ալ սկսեալ վրայ եղող երկրաշարժական վարժարանի շէնքն, եթէ չեմ սխալիր, Պահմ. թի Պապարի հրէյց ընդարձակ գերեզմանատան հողին վրայ, առաջ կարգ մը շօշափելի գրաւորներն են թէ սակաւ առ սակաւ իզմիր քաղաքն պիտի այլափոխուի, գեղեցկանալ եւ իր գիրքին ու կոշտին արժանի գեղեցիկ քաղաք մը պիտի դառնայ:

Թող մեր թշնամիները տեսնեն եւ ըմբռնեն թէ իրենց մարտանաւերով, թնդանոցներով, զօրքերով շեն կրնար մեր վրայ ամենափափրկի աղցնելութիւն մը իսկ գործել եւ թէ մենք առ այժմ զբաղուած ենք քաղաքակրթութեան շնորհած բարեկերպութեան օգտուիլ եւ իզմիրի բարեկարգութեան աշակերտ եղող մեր կուսակալին հետ ոգի ի բռնի աշխատել:

ՄԻՆԵՐԱԸ ԲԱԼԱՍ

Հինի թուրքերի վրայ բոլոր գմայւոյները խօսք սուրան գէլի Բալասն (Այսօր վրայ մինչեւ շարակ թուրք սուրան, որովհետեւ սինէմարի ամենէն գեղանի հերոսներն առաջի մը նման պիտի շրջանէ գիրքնը):

«Հատաքր որ կ'ըլլէ» շարժանկութիւն մէջ 3 մասերով եւ 1100 մէթր երկարութեամբ, Հինի թուրքերը կը փայլի իր բոլոր գեղեցկութեամբ եւ տաղանքով:

ՈՒՍՈՒՑՈՒԿԱՆ ԲԱՆԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԼԲԱՆԻԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

[Շար. Երեկի քիւն եւ վերջ]

Երեւանները՝ փիլիսոփայական հակիթ կոչուած գնդակն շէնք մը մէջ գնելով՝ զայն ամբողջ կը փակէին, ու կրակի գնելով՝ անուար փառքով մը կը հըրահէին: Մարմինները քիչ յետոյ կ'սկսէին իրարու վրայ հակադիւր, քիմիական տարրազդարութիւններ տեղի կ'ունենային, աղեր կը կաղմուէին եւ զանազան գոյներ երևան կ'ըլլէին: Նախ կը կաղմուէր սեւ գոյնը, որու խորհրդանշան պատկերն էր՝ ազատ. ապա կուգայ ծիրանի գոյնը (խորհրդանշան՝ կարօտ): Փիլիսոփայական քարը իր այս սպիտակ վիճակին մէջ կարող պիտի ըլլար արժանի փափակ՝ կապարը, պղինձն ու անդիլը:

Հնոցին կրակը շարժանկութեամբ՝ հեղձ հեղձ կը կաղմուէին կանաչ, կապուտ, կապարագոյն, ծիրանագոյն, գեղին ու նարնջագոյն երանգները, եւ վերջապէս՝ ապամանուկ փայլունութեամբ կարմիր գոյն մը: Այդ իր այս փոշեման կարմիր վիճակին մէջ կը կաղմէր փիլիսոփայական քարը, զոր կրկին ու կրկին երկուց օտկի իր արժանի խորներով, կ'ստանար կենսական գերազանց ոյժ մը, այնպէս որ մէկ կտամ քարը կարող պիտի ըլլար հաղար կտամ հասարակ մեծապէս օսելի վերածել հաղած վիճակի մէջ: Մեծն փափաւ այդպէս կը սահմանէ այս փիլիսոփայական քարին յատկութիւնները. արդէ եւ ամենաշուրջ կերպարանաբանութիւն՝ բուսային, կենդանական եւ մեծազային մարմիններու, ապամանուկներութիւն, ներքին շրջապատը գործածուելով՝ բոլոր ամենափոքր հիւանդութեանց, երկարածուցում կեանքի եւ գեղեցկութեան քանի մը ժամանակ մէջ բարեկարգ ծաղկելն ու պարզաբերելը, եւ ի վրէժն կատարելութեան՝ ծնունդ մարդակերպներու վերջապէս կենսական ոյժերու խառնուրդ ամենափոքր զանգուածի մը մէջ:

Թէ իրօք ալքիմիականները կրցած են գտնել ալքիմիի հրաշալի նիւթ մը, մենք իրաւունք ունինք տարակուսելու, քանի որ գտնական քիմիագիտութիւնը ցարդ իր ունեցած միջոցներով անկարելի կը համարի այդպիսի քանդակագործ քարի մը պարագայութիւնը, հակառակ իսկ մը պատմապիւններու հաստատութիւն թէ օսկիփոխութիւն կատարած են Ռէյ-մօն Լիւ, Նիքօլա Ֆլամէլ, Ժան Տի, Քէլ-էյ, Վան Հէլմօն, Հէլմէտիս, Հասգարիս, Նաթրաթաթիւս, Քալիթաթիւս, Սէն-Փէյմէն եւ օրիններ:

Չարմանալի է որ բոցի ապակա ու միամիտ ժողովուրդէն, գտնուած են նոյն իսկ կաշեքարուն իշխաններ ու կայսրեր, որոնք հաւատք ընծայած են իրենց ժամանակակից ալքիմիականներու ցնորա-միտ երազանքներուն: Այսպէս 1643ին Ֆէրաթինա Գ. մեծաւ մը կ'սկսէր առաւել, որու մէկ երեսին վրայ կը գտնուի մարդկային կմաթք մ' ալքիմիական նըշաններով, եւ միւս երեսին վրայ առ արձանագրութիւնը կայ. փա՛ք եւ պատիւ Աստուծոյ որ իր արուստ արարածին պարգեհեց օսկիփոխութեան շնորհքը: Կր պատմուի թէ նոյն իսկ Ռիշլէօ, այն խորամանկ ու նրբամիտ քաղաքագէտը, երբեմն իր ներկայութեան կոշկով ալքիմիականները, օսկիփոխութեան փորձեր կատարելու համար անոնց եւ կը հիտարար անոնց ճարտարութեան վրայ: Ահա՛

ի զարմանալի է օսկիփոխ Պէօթիէրի ալքիմիականները, որով Սաքսի կայսրը՝ տիրին առջեւ յաջողեցաւ արծաթի կտոր մը ձուլ օսկի վերածելու ի վերջոյ Պէօթիէր, իշխանին ստիպուածութեամբ մարակուսած, լրջօրէն փորձի ձեռնարկեց փիլիսոփայական քարը գտնելու, եւ իր խարխալութեամբ մէջ յաջողեցաւ գտնել յախճապակի կիտուածը, որ այսօր Սաքսի դարձարանին փառքն ու հարստութիւնը կը կաղմէ:

Ալքիմիականները, շարունակ հաղածուելով ապակա ու մոլորանոյ կղերին կողմէ, որ կը կարծէր թէ այդ անխնայ ալքիմիականները գերական ժողովներու կը մասնակցէին, եթէ չկրցան իսկ ձեռք ձգել փիլիսոփայական քարը, ասոր փոխարէն գտան իսկ մը հանքային թիթուներ ու աղեր եւ քիմիական մարմիններ, զորս ժողովներով իրենց յաջողութեամբ հիմը դրին արդի գիտական քիմիա-նութեան Համալսարանի Պարան գաւառակիրը, Շվարց հնարեց վառօդը եւն. Լալլէ:

Գերազարար գործերու ընթացքին մէջ գտնուած են Հայեր ալ, որոնք վեց հազարեակի գաւառանքներուն միամըտօրէն հաւատ ընծայելով, ձեռք գործած են օսկի շինելու, փճայներով իրենց հարստութիւնը եւ ի վերջոյ մօրէ-մերկիկ մնալով: Ուրիշներ ալ օսկիփոխութեան կարելիութեանը մասին համոզում գոյացուցած են՝ անհնելով երբեմն գտնուելուներու օսկիփոխութեանը փիլիսոփայական թուրքերով յառաջ եւ կամ է այն խոսքերու ճարակումէն, որոնք բուսած են ծծումբի, անագի ու երկաթի խառնուրդ պարունակող հողերու վրայ:

Ալքիմիագիտութիւնը տեղի տուած է այսօր Քիմիագիտութեան, որ գիտական սկզբունքներու յենած, հզօր թափով մը կը խոյանայ, մարդկութիւնը օժտելով օգտակար գիտելով:

Ա. ՏԻՐԻՐԻՆԻԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԵՒ

ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ ՎՍԱՀՈՒԹԻՒՆ

Խաղաղասէրներ ինչ որ կուզեն թող ըսեն: Պատերազմը ազգի մը բարոյական անձնաւորութիւնը կը բարձրացնէ: Այսօր ամբողջ Պարսկ շրջանակները կը ծիծաղէին Սե Գովու նեղուցէն՝ վախճալի գէլմ առաւելան տարմիրին արձակած մի քանի անգուստ ուսմերներուն վրայ: Խաղաղութեան ամբողջ տեսլականներն ընթացքին, երբ հեռուէն կը լսուէին թնդանոցի տնտեսներ, ժողովուրդեան սոսկորական կեանքին մէջ գրեթէ մաղի չափ փափախութեան յառաջ չեկաւ: Դարձեալ փոքրեց անցորդին միտքը գրագեցնող խղիւրն է իր անձնական մտածումները: Դարձեալ կ'ընեն հրապարակեալութեամբ փոքրեցնող մէջ եւ շուկան սոփորական խնդում երեսով ու կանցի հաւաքքքութեամբ կը գիտէին ցուցափայտելու օրապարտական նորութիւնները, իսկ պարտեղներու մէջ եւս միւս նոյն խաղաղութեան օտարապետ անտարբերութեամբ մը տեղի կ'ունենար: Ուր են այն մարդիկ որոնք գեղեցիկ հինգ վեց տարի առաջ, քաղաքական հորիզոնը երբ ամպաւոր, երկշատութեան պատանքներով կը պարտուէին եւ փոքր կախածիկ աղմուկ մը բաւ էր իրենց լիզին պատուելու: Այսօր ժողովուրդը կ'ընայ ըսել թէ արտաքին յարձակման

մը առջեւ երբ մենք չի կրնանք մեր իրաւունքները պաշտպանել զենքով մեզ համար անպիտան ամօթ մը ու պարտաւոր մը պիտի ըլլայ այդ: Ուր տարի առաջ պատմութեան մէջ արձանագրուած գէպքեր մեր աչքերուն առջեւ չափազանց բարձրացուցած էին անգլիացիները Ռուսերու եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող անպիտան տարբերութիւնը մեզ համար անյատակ վիճակ մը կը թուէր: Սակայն երբ այդ քօղը վար առնուեցաւ հաստատ կամքով ու կորովով տակէն ելաւ օսմանցիութեան ճշմարիտ նկարագիրը: Եթէ գործիք լիզ իր ստացած կրթութեանց ներքեւ գեղեցիկ մնայ օսման խաղաղ հիմը: Այս կէտերը տեսողներ մեզ նման պատերազմը միայն հեռուէն գիտողներ չեն: Եւ իրողութիւն թերակողին մէջ խրատ խրատ, ձորէ ձոր թափառող անգլիացի զինուորներու հետ պատերազմող եւ անոնց կողքէն ըսելով եւս վառող մեր գիւցաղաններու սրտին ու մաքին մէջ այս զգացումը աւելի խորխորար ի յայտ կուգայ:

Պոլիս ահա կ'ընար մանել խաղաղ միթէ օվ չ'ըսեր: Մենք ամբողջ այս հաւատքը ունինք: Եւ թէ, չպիտի կրնան մտնել Այսքան հերոսաբար կուտող, յաղթութեան մասին այսքան փառանք եղող ազգ մը յաղթել, անկարելի է: Ներկայ պատերազմին օգուտներէն մին ալ ստեղծ է թէ, լուս շրջաններու մէջ քաղաքացի խաղաղապետութեան փիլիսոփայութիւնը բոլորովին մէջտեղէն վերցած է: Այս փիլիսոփայութիւնը մեզ առնէ մը մզած էր եւրոպայի մէջ փոքրամասնութիւն կազմող կուսակցութեան մը քաղաքական ճամբուն: Մինչդեռ Չորդ գարու մէջ գոյութեան պաշտպանման համար վճարական ստիպողութիւնը պատերազմը չէ՞ միթէ: Ան որ չի կրնար ճնշել կը ճնշուի:

Այս բնական օրէնքը գեղեցիկ շարունակէ մի քանի գործի գոյութիւն ունեւալ մարդկային աշխարհի մէջ ալ: Մեզ իր ամենամեծ խաղաղապետ ճանչցուած անգլիացի Սալզբորի ճառի մը մէջ առաջ ելած է, «Ներկայ կացութեան անխնայ կախիւններուն մէջէն յաղթական զօրս գալու համար պէտք եղած կենսական ուժը մենք կրնանք միայն պատերազմի միջոցաւ ձեռք ձգել: Այս պատերազմի մէջ հանգիստի վարժուած մօլդովուրդ մը իր գիրք իրեն նման աղանաւորականութեան եւ միանգամայն կուտակելու աղցնելու համար ուրիշ բանի չի արժանանար»: Ասիկա քաղաքական ընդհանուր սկզբունք մըն է, եւ մենք զայն մեր թշնամի թերեւէ լսելով աւելի օգտուած կ'ըլլանք: Մենք Սալզբորի նման եւրոպայի խաղաղասէրներու խօսքերը մտիկ ընելով եւ անոնց օրինակին հետեւելով, բոլորովին անհոգ եւ անտարբեր ընթացք մը կը բռնէինք: Ձերնաւոր, ազգ մը զինուոր ըլլալով կրնայ տարիք մը ճշմարտութիւնը աշխատելով ձեւ չունի: Մարդկութիւնն ու քաղաքականութիւն իրարու հաշտեցնողները պատերազմին աշխարհի համար մեծ օրհնէնք մը ըլլալը լուս հասկցած են: Պատերազմը չի ստանձնար յառաջիկութիւնը: Ընդհակառակը կը հարթէ ամբողջ ճամբուն: Հին յունական ու հռոմէական կայսրութիւնները պատերազմով երբեք գերած չի մնացին: Բայց այս վիճակը գտնուելու երբեք աւելի ստարի մարդկային մը վրայ չի գրաւ բողբոսմամբ իրենց ժամանակակից քաղաքակրթեալ աղցներու: Օսմանցիներու ամենէն աւելի յառաջիկութեան շրջանը եղած է իրենց տիրապետական շրջանը:

